

GELOOF EN VRIJHEID BEELDEN EN GESTALTEN IN BRONS

door DR. F. J. KROP

BIJ de behandeling van het voorstel inzake aankoop van een beeld van Rodin is er in de gemeenteraad op gewezen, dat Rotterdam, ondanks een aantal unieke sculpturen ¹⁾, voorts nog de monumentale aankleding, in overeenstemming met zijn belangwekkende architectuur, mist ²⁾.

Nu is het gedenken en getuigen in brons, in marmer, door de muziek of het woord, met een straatnaam of door middel van periodieke feesten al niet Nederlands sterkste zijde, maar in de rij der grote steden neemt monumentaal Rotterdam bepaald niet in elk opzicht een passende plaats in ³⁾.

Wie de povere witte executiekruisen ziet met de voor niet-ingewijden te summiere aanduiding van hetgeen zich ter plaatse in de oorlogsjaren heeft afgespeeld, wie erop let hoe zelfs deze sobere kruisen op enkele plaatsen (Hofplein bij het Shell-gebouw, Cool-singel bij het gebouw 'Utrecht') door misleidende gevelstenen zijn vervangen, wie het getreuzel met het Centraal Rotterdams Verzetsmonument gadeslaat en weet van de tegenwerking, is dubbel verast wanneer hij de fraaie bronzen plastiek aan de gevel van het voormalige wijkgebouw 'Geloof en Vrijheid' in het oude Noorden ontdekt ⁴⁾.

Een manshoog gedenkteken in de vorm van een fakkel, vervaardigd door de Rotterdamse beeldhouwster mevrouw Loekie Metz, houdt de herinnering levend aan de stralende zondagmorgen van 18 oktober 1942 in de Eerste Pijnackerstraat. Een partizanengroep vergaderde in een der bovenzalen van 'Geloof en Vrijheid'. Een overval, getrokken revolvers. Schoten, absurd kleine kogels raakten. Gewonden en doden, waaronder de leider van de groep: Jacob Jan Hamelink ⁵⁾.

Het reliëf aan de bovenkant stelt het Verzet in het algemeen voor: een middenfiguur die met gespreide armen de eronder staande slachtoffers beschermt; links, vrouwen en kinderen die zullen worden weggevoerd, rechts, mannen die te werk worden gesteld. Op de schouders der Verzetsgestalte de figuren Geloof en Vrijheid, symbolen van het wezen van het Verzet. Onder het reliëf staan de

namen der gevallen Jacob Jan Hamelink, Emanuel Zwitser en Teunis van Est, hun geboortedata alsmede de dag van hun gezamenlijk heengaan: 18.10.1942. Aan de voet van de plaquette worden activiteiten uit het begin van het Verzet afgebeeld, nl. het vervaardigen van 'illegaal' drukwerk en het nemen van vingerafdrukken voor valse persoonsbewijzen.

Op de dag van de Dodenherdenking 4 mei 1961, onthulde de weduwe, mevrouw C. Hamelink, in aanwezigheid van burgemeester en mevrouw Van Walsum, de hoofdcommissaris van politie, nabestaanden en vrienden, het bronzen teken door het wegschuiven van een afhangende Nederlandse vlag. Ontroerende woorden van de heer J. H. Scheps tijdens de herdenkingsplechtigheid in het wijkhuis 'Het Oude Noorden', zoals het voormalige gebouw van de in 1945 overleden predikant dr. F. J. Krop thans heet, waren hieraan vooraf gegaan ⁶⁾.

'Welke zijn nu uw, uiteraard wisselende, gevoelens bij het passeren van dit monument?', vroeg men mij.

Met name Rotterdam weet, zou althans kunnen weten, van de definitieve breuk in de jaren veertig met de wereld van gisteren en eergisteren, zo respondeert vandaag een stem in mij. Onder het licht der eeuwigheid ligt ons falen. Anne Frank leeft in haar dagboek voort, maar waar zijn de stemmen van al de andere sterrekinderen? De grijptangen van de dood sloten zich langzaam onafwendbaar vaster om hun jonge levens, volgelopen met wurgende angst; met bange vragende ogen gingen zij de laatste gang, niet begrijpend waarom de meeste grote mensen niet eens reageerden op die grijpklauwen die hun vader en moeder, ooms en tantes en al hun vriendjes in die grote gasovens stopten tot het gillen verstomde en de laatste adem uit de longen was weggeschroeid. Doch niemand deed iets, alleen de zweep en het hoongelach van de S.S. waren voelbaar, totdat hun lichamen in as en rookslierten onder een zwijgende hemel verwaaiden ⁷⁾.

Deze wereld, die voor altijd de geschiedenis van Europa heeft verknoeid, ligt daar als een bedreiging. Het Europa van Rafaël en Goethe, dat spreekt van cultuur en overwinning van de geest, van uitzicht en vertrouwen in de toekomst, kortom van voortgang, 'heeft met het Europa van nu even veel te maken als een emmer koeiemelk met de geschifte derrie die ontstaat als er een scheut azijn in gekwakt wordt. Al hebben wij het zure water weer zo'n

beetje democratisch gedestilleerd en de derrie tot welvaartskwark verwerkt, melk is het niet meer, en wij moeten oppassen dat van nu af niet alle wegen naar Auschwitz leiden ⁸⁾.'

De wereld van gisteren lag verankerd tussen verleden en toekomst, de wereld van nu is als een schip op drift, onbestuurbaar geworden door kleingeloof en onmacht van die opvarenden die nog van goeden wille zijn. Dan maar in de, desnoods laatste, sloepen?

Maar juist tegen dit defaitisme, tegen deze desertie, tegen ontrouw aan onze in tranen verstikte aarde, waarschuwt de plaquette de voorbijganger. Zij geeft namens hen die voorgingen naar onbekende verten, het bevel om nooit te berusten in een scepsis zonder liefde, een leven zonder geloof en hoop waarin voor bewuste solidariteit, voor vrijwillig mede – d.i. samen lijden-en-strijden geen plaats meer is ⁹⁾.

Zij getuigt van Geloof en Vrijheid, van een D-day waarop het waarachtige licht was komende in de wereld; het licht, dat wel door de wereld niet is aangenomen, maar nochtans nimmer wordt overwonnen door de nacht.

De strijd tussen licht en duisternis duurt voort en zal voortduren, maar niet zonder dit teken 'aere perennius' (duurzamer dan brons).

NOTEN

1) C. Doelman, Beelden onder de mensen. Rotterdams Accent 1961, blz. 64–71. Rotterdam, Ad Donker, 1961.

2) Handelingen gemeenteraad Rotterdam 1961, blz. 117.

3) Idem 1959, blz. 641 en 1960, blz. 228. Algemeen Dagblad 22–4–1961 (ingezonden stuk F. J. K.).

4) Verzameling der gedrukte stukken van Rotterdam 1961, blz. 1162, 1163 en 1195. Handelingen gemeenteraad Rotterdam 1961, blz. 828, 829, 849 en 851. Vragen over graftuin en verzetsmonument. Nieuwe Rotterdamse Courant 13-4-1962.

5) In de zomer van 1942 versnelde Willy Lages, in opdracht van de vlees geworden perversiteit – een mede-mens – Adolf Eichmann, het tempo van de georganiseerde deportatie der Joden uit Nederland meer en meer. 'Als het Jodenbloed van het mes stroomt, dan pas gaat het goed', klonk het lied, terwijl onder ons aller oog de bestiale transporten van Joodse gezinnen, jong en oud, zelfs uit inrichtingen en ziekenhuizen, ononderbroken doorgingen. Toen bleek eerst recht, dat afwach- tend observeren, vrijblijvend toeschouwen, *hoe verklaarbaar veelal*, in feite ongewilde collaboratie betekende. Verzet of medeplichtigheid was

slechts het alternatief. Op straffe van blijvende schade aan geest en ziel werd ieder mens, die naam waarlijk waardig, gedwongen actief en passief, geestelijk zowel als met de wapens in de hand, op elk terrein weerstand te bieden; partizaan te zijn veelal tegen wil en dank.

Voor het levenswerk van Hamelink c.s. zie:

Prof. dr. A. J. C. Rüter, Rijden en staken. De Nederlandse spoorwegen in oorlogstijd. Monografie van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie. In het bijzonder blz. 124-127. Den Haag, M. Nijhoff, 1960.

L. E. Winkel, De ondergrondse pers 1940-1945. Publicatie van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie. Blz. 145, 326 en 330. Den Haag, M. Nijhoff, 1954.

F. J. Krop, Jacob Jan Hamelink 1902-1942. Het Parool 18-10-1952. Over de houding van ons volk als geheel leze men:

Han Lammers, Eichmann herinnert zich niets meer van Nederland. Podium 58, jrg. 1960-1961 nummer 6, blz. 378-384.

6) De Rotterdammer 5-5-1961.

7) Mattheüs 2 : 18; 18 : 1-11. Jesaja 66 : 22.

Ka-Tsetnik 135633, Daniella. Amsterdam, Scheltema & Holkema, 1960; Moni. Amsterdam, 1961.

F. J. Krop, Heinrich Heine als visionair. Nieuwe Rotterdamsche Courant 4-12-1938;

F. J. Krop, Ultimi Barbarorum. Het Parool 26-5-1945;

F. J. Krop, The Jews under the Nazi Regime. The Annals of the American Academy of Political and Social Science. Philadelphia May 1946 vol. 245, page 28/32;

F. J. Krop, Mea Culpa. In de Waagschaal 9-4-1948;

F. J. Krop, Vught. Rotterdamsch Nieuwsblad 2-12-1949.

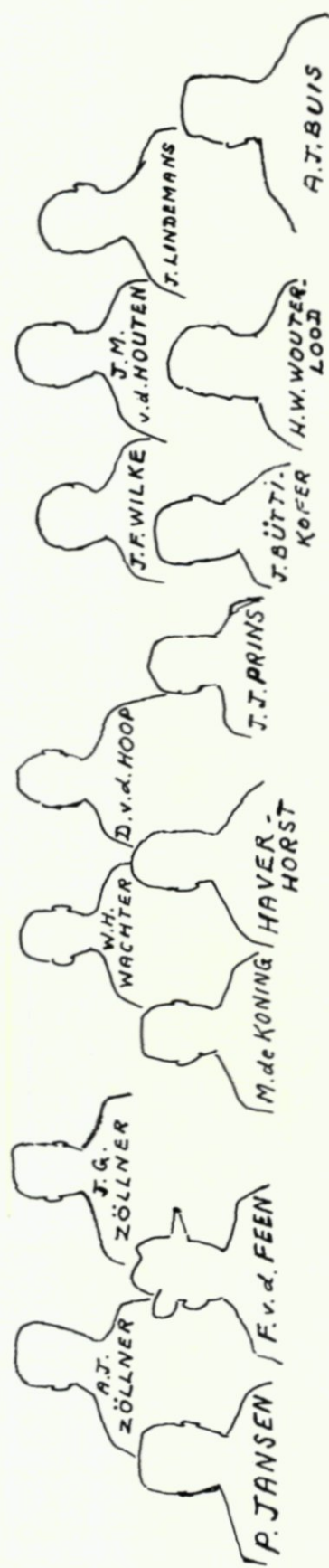
8) Harry Mulisch, Eichmann: de gruwel en zijn afbeelding. Elseviers Weekblad 3-6-1961. Zie uit de serie die Mulisch over het proces Eichmann schreef, ook E.W. 11-11-1961 en 2-12-1961 (een museum in Oswiecim).

9) Johannes 1 : 1-18; 8 : 12. Mattheüs 28 : 20.

Blaise Pascal, Pensées. Édition nouvelle par Victor Giraud. Paris, 1943. Page 33: 'Jésus sera en agonie jusqu'à la fin du monde: *il ne faut pas dormir pendant ce temps-là.*' (cursivering F. J. K.)

41. Gedenkplaat voor de op 18 oktober 1942 gesneuvelde verzetsstrijders; foto I.P.O.

42. Foto gemaakt ter gelegenheid van het tienjarig bestaan van de Club in 1911.